

Історія офтальмології

УДК 617.7(092X477.74-25)

В. В. Скородинська – відданий помічник, одностайний науковець, дружина академіка В. П. Філатова

Н. Ф., Боброва¹, д-р мед. наук, професор; А. Г. Андросов², архіваріус

¹ ДУ «Інститут очних хвороб та тканинної терапії ім. В. П. Філатова НАМН України»

² Державний архів Одеської області

Одеса (Україна)

У 2023 році виповнилося 160 років з дня заснування Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ – Женева, Швейцарія, 1863). Прагнучи полегшити долю поранених та хворих під час воєн й військових конфліктів як на полі бою, так і у шпиталях на територіях різних країн, у 1864 році представники 16 держав уклали Женевську конвенцію.

В історії Інституту імені академіка В. П. Філатова є своя «сестра милосердя» Червоного Хреста – Скородинська Варвара Василівна. У 20-річному віці, достроково закінчивши навчання на курсах медичних сестер, вона прийшла на фронт, щоб надавати допомогу пораненим під час Першої світової війни у 1913-1914 рр. (фото 1, 2) [1].

Після закінчення громадянської війни у 1918 році Скородинська В. В. почала працювати операційною медичною сестрою в офтальмологічній клініці Одеського медичного інституту, якою керував професор Філатов В. П. (фото 3).

У той час майбутній академік захоплено працював над проблемою пересадки рогівки та, для підтвердження своїх наукових й клінічних припущень, потребував донорського матеріалу. Працюючи операційною сестрою очної клініки та одночасно навчаючись в Одеському медичному інституті, Скородинська В. В. розуміла важливість та перспективи цієї проблеми. Вона добровільно взяла на себе всю «чорну роботу» з пошуку донорського матеріалу. Отриманий під час роботи сестрою милосердя досвід спілкування з різними людьми, допоміг їй пояснити для яких великих справ це необхідно та отримати згоду рідних та близьких покійного на вилучення трупних очей. Дозвіл на вилучення трупних очей потрібно було отримати у директора судово-медичного моргу; доводилося й ходити до органів НКВД [23]. Попервах був шалений опір з боку працівників моргу, близьких покійного та інших. Вона навіть отримала ганебну кличку «добувачки трупних очей». Але юна Варвара наполегливо продовжувала переконувати працівників моргу та патологоанатомів у необхідності вилучення трупних очей для проведення операції кератопластики. Для цього вона запрошувала їх до клініки та знайомила з прооперованими хворими, яким повернули зір за допомогою пересадки донорської рогівки.

Фото 1. Юна Скородинська В.В. на курсах медичних сестер, 1913 р., (публікується вперше).

Фото 2. Сестра Милосердя Скородинська В. В. під час Першої світової війни, 1914 р., (публікується вперше).

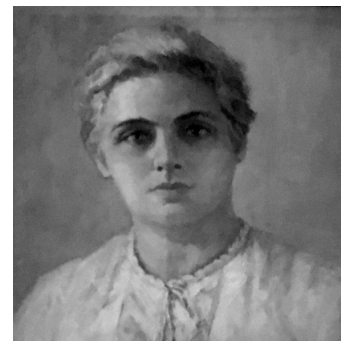

Фото 3. Операційна медична сестра очної клініки Одеського медичного інституту, 1918 р. (публікується вперше).

© Боброва Н. Ф., Андросов А. Г., 2024

Поступово колишні противники ставали її прихильниками, телефонували їй у будь-який час доби та повідомляли про появу матеріалу. Багато хто зрозумів, заради якої великої справи приходять до них ця миловидна дівчина, яка займається такою складною та нелегкою роботою. Варвара опанувала техніку дезінфекції та вилучення матеріалу. Поступово робота налагоджувалась й проблема кератопластики почала швидко вирішуватись. Філатов В. П. довів, що найкращим матеріалом для пересадки рогівки є саме трупна рогівка донорського ока, законсервована у вологій камері при температурі +2, +4°C.

І хто знає, як довго довелося б працювати професору Філатову В. П. та які були б результати, якби не було цієї «добувачки трупних очей». Незабаром вилучення очей у трупів для пересадки рогівки було легалізоване державою. Скородинська В. В. закінчила медичний інститут та з операційної медичної сестри перетворилась на асистента професора Філатова В. П. на всіх його складних операціях.

У 1936 році Скородинська В. В. прийшла на роботу до новоствореного науково-дослідного інституту (НДІ) експериментальної офтальмології. Почали з'являтися перші друковані роботи лікаря Скородинської В. В. вже у ролі наукового співробітника, присвячені технології отримання консервованого матеріалу [2], регенерації епітелію рогівки при низьких температурах [3], лікувальній пересадці рогівки при кератитах та птеригіумах [4, 11], двосторонній пересадці рогівки [17] та інші.

Незабаром Варвара Василівна стала помічницею академіка Філатова В. П. у його роботах присвячених клінічному використанню тканинної терапії при кератитах, опіках та ін. (фото 4, 6).

Фото 4. Філатов В. П. та Скородинська В. В. за роботою у лабораторії консервування тканин, Ташкент, 1943 р.

У 1945 році в Інституті було започатковане нове відділення з лікувального застосування тканинних препаратів в офтальмології, першим організатором та завідувачем якого стає Скородинська В. В.. У 1946 р. вона успішно захистила кандидатську дисертацію на тему: «Лікувальне значення препаратів із консервованого листа алое» [7], оригінал якої з фотографією претендентки (фото 5) дбайливо зберігається у бібліотеці Інституту ім. В. П. Філатова. Відтоді тканинну терапію почали активно застосовувати як для лікування бойових травм та їх наслідків [22], так і при інших захворюваннях [5, 6, 8, 9, 10, 12, 15].

Вражає різноплановість наукових та лікувальних інтересів Варвари Василівни Скородинської. Поруч із численними роботами з пересадки рогівки та тканинної терапії вона займалася вивченням стану очей у недоношених дітей [16], проблемами розвитку у них короткозорості [13, 18], питаннями посилення рефракції у дітей у період інтенсивного росту [20], причинами розвитку шкільної та ускладненої короткозорості та лікування цих патологій тканинною терапією [14, 19].

За свою 33-річну наукову діяльність Варвара Василівна опублікувала 71 наукову роботу присвячену найважливішому питанню – проблемі тканинної терапії в офтальмології.

Після смерті академіка свою подальшу діяльність Варвара Василівна Скородинська присвятила продовженню та зміцненню справи Філатова (фото 7), наполегливо втілюючи в життя його ідеї та настанови.

Скородинська В. В. створила перший в Інституті музей пам'яті академіка Філатова В. П. [21], домовилась в уряді про присвоєння статусу будинку-музею дачі, де останніми роками проживав академік. Вона ретельно збирала його спадщину, зокрема, художні

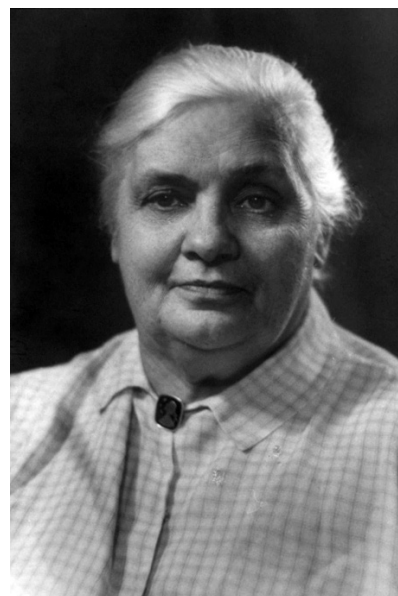

Фото 5. Скородинська В. В. під час захисту кандидатської дисертації, 1946 р., (публікується вперше).

Фото 6. Обговорення поточних проблем з академіком у домашній обстановці на дачі на Французькому бульварі, 1952 р., (публікується вперше).

Фото 7. Скородинська В. В. у колі колег: зліва академік Пучковська Н.А. – директор Інституту; Буділова Є.А. – головний лікар Інституту, Бархаш С.А. – завідувач дитячим відділенням, справа – Шлапак Т.В., 1960 р.

роботи, малюнки, етюди, до того ж частково роздарувала їх на згадку співробітникам Інституту; була незмінним та безплатним гідом музею до останніх своїх днів.

Скородинська В. В. відійшла у вічність у 93 роки та була похована в одній огорожі поряд зі своїм чоловіком – академіком Філатовим В. П. на II Християнському цвинтарі навпроти церкви. У 2024 році виповнюється 35 років з дня її смерті. Все її життя пройшло поряд з академіком й було присвячене видатному вченому, людині великих наукових устремлень й звершень, яка досягла прижиттєвого визнання сучасників не тільки у своїй країні, а й у всьому світі, розв'язала проблему пересадки роговki та відкрила новий напрямок біології та медицини – вчення про біогенні стимулятори – тканинну терапію. Варвара Василівна Скородинська в міру своїх сил все життя підтримувала ініціативи свого вчителя та чоловіка, забезпечувала «тил» та створювала сприятливі умови для його роботи та творчості.

Автори щиро дякують співробітникам ДУ «Інститут очних хвороб та тканинної терапії ім. В. П. Філатова НАМН України» – завідувачу науковою бібліотекою Горшкову Д. В. та завідувачу музею ім. В. П. Філатова Зухіній Ю. М. за надані архівні матеріали та фотографії.

Література

1. Ассистент Філатова. Газета «Вечерняя Одесса». 1977, II/IV.
2. Скородинская ВВ. Инструкция получения и консервирования трупного материала. Научные материалы УНЭО. 1938; Т.1: 41-46.
3. Скородинская ВВ. О регенерации эпителия роговицы при низкой температуре на изолированных трупных глазах. Научные материалы УНЭО. 1939: 56-58.
4. Скородинская ВВ. Лечебная пересадка роговицы при кератитах. Научные материалы УНЭО. 1939: 36-38.
5. Скородинская ВВ. Лечение герпетических кератитов инъекциями водных экстрактов из консервированных в темноте листьев алоэ. В кн.: Сб. трудов УЭИГБ. М., 1947: 61-65.
6. Скородинская ВВ. Лечебное значение консервированных в темноте листьев алоэ. Мед. журнал Академии Наук УССР. 1947; 17: 453-456.
7. Скородинская ВВ. Лечебное значение препаратов из консервированных листьев алоэ. Дисс. ... канд. мед. наук, 1946.
8. Скородинская ВВ, Філатов ВП, Бибер ВА. Об одном новом источнике биогенных стимуляторов. (Лечебное значение экстрактов из пелоидов). Офтальмол. журн. 1946; 1: 7-12.
9. Скородинская ВВ, Дубовая ТЕ. Влияние лучей Рентгена на выработку в листьях алоэ стимуляторов биологического происхождения. Офтальмол. журн. 1950; 2: 79-85.
10. Скородинская ВВ. О методике применения с лечебной целью препарата алоэ. В кн.: Тканевая терапия. Киев: АН УССР, 1953: 128-137.
11. Скородинская ВВ. Лечебная пересадка роговицы при рецидивирующем птеригиуме. Офтальмол. журн. 1956; 1: 52-54.
12. Скородинская ВВ. Развитие метода тканевой терапии. В кн.: Труды 3 съезда глазных врачей Украины : Одесса, 1956. Киев: Медгиз, 1956: 53-55.
13. Скородинская ВВ. Близорукость у недоношенных детей и её изменение в процессе развития ребенка. В кн.: Тезисы докл. науч. сессии Украинского НИЭИ глазных болезней им. акад. Філатова. Одесса, 24-27 июня 1959 г. Одесса, 1959: 15-16.

14. **Скородинская ВВ, Малиновский АА.** Рекомендации по профилактике и лечению школьной близорукости. В кн. Инструктивно-метод. матер. по некоторым вопросам офтальмологии. Одесса, 1959; 3: 11-17.
15. **Скородинская ВВ.** Сравнительная оценка лечебного действия тканевых препаратов алоэ, агавы, пеллоидодистиллата и ФИБСа при лечении высокой осложнённой близорукости. Офтальм. журн. 1957; 3: 144-149.
16. **Скородинская ВВ.** Состояние глаз у недоношенных детей. Педиатрия. 1960; 7: 46-50.
17. **Скородинская ВВ.** Двусторонние пересадки роговицы с длительным сроком наблюдения. Тезисы докл. Междунар. симпоз. по кератопластике. Одесса 18-22 августа 1964. Киев: Здоровье, 1964: 25.
18. **Скородинская ВВ, Вязовский ИА.** Офтальмологическое и клиническое изучение форм близорукости у лиц, родившихся недоношенными. Охрана зрения детей и др. вопросы детск. офтальмологии. Киев: Здоров'я, 1965: 39-45.
19. **Скородинская ВВ.** Причины осложнений при высокой близорукости и их лечение. Тезисы докл. IV съезда офтальмологов Украины. 2-5 октября 1962 г, Одесса: 175-176.
20. **Скородинская ВВ.** Об усилении рефракции у детей в период усиленного роста. Офтальмол. журн. 1974; 7: 499-501.
21. **Пучковская НА.** Филатов В.П. 1975: 21-25.
22. **Филатов ВП, Скородинская ВВ. и др.** Пересадка роговицы и тканевая терапия при огнестрельных ранениях и повреждениях глаз. В кн.: Опыт сов. медицины в Великой Отечественной Войне. 1951; 7: 270-303
23. **Филатов ВП.** Трупный материал из судебно-медицинского морга. II том. Научн. труды 1961: 223-224.

Надійшла 18.11.2023